

FRANSIYA VA GERMANIYA DAVLAT BOSHQARUVINING QIYOSIY TAHLILI

Mirzakarimov Abduvali Abdurashid o'g'li

Toshkent davlat Transport universiteti

abduvalimirzakarimov315@gmail.com

Anotatsiya. Ushbu maqolada Fransiya va Germaniya davlat boshqaruvi tizimlari qiyosiy tahlil qilinib, ularning institutsional tuzilishi, ijro hokimiyatining shakllanishi, parlament bilan munosabatlari va markazlashuv darajasi o'rganiladi. Fransiya yarim-prezidentlik modeli orqali markazlashgan boshqaruvni namoyon etsa, Germaniya federal tizimi hududiy vakolatlarning keng bo'linishi va konsensusga asoslangan siyosiy jarayon bilan ajralib turadi. Manbalar sifatida Britannica hamda "Public Administration in Germany" asaridagi ilmiy ma'lumotlar qo'llanildi. Tahlil natijalari ikki modelning siyosiy barqarorlik, boshqaruv sifati va institutsional muvozanatga ta'siri jihatidan farqli ustunliklarga ega ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Fransiya boshqaruvi, Germaniya federalizmi, yarim-prezidentlik tizimi, davlat boshqaruvi, ijro hokimiyati, parlament nazorati, institutsional tahlil, qiyosiy boshqaruv, siyosiy barqarorlik.

Anotation. This article provides a comparative overview of the public administration systems of France and Germany, focusing on their institutional structures, executive arrangements, parliamentary relations, and levels of centralization. France demonstrates a centralized semi-presidential model, whereas Germany's federal structure emphasizes decentralized authority and consensus-based governance. The analysis draws on Britannica and Public Administration in Germany as key sources. Findings show that both systems possess distinct strengths in terms of political stability, administrative performance, and institutional balance.

Keywords. French governance, German federalism, semi-presidential system, executive power, parliamentary oversight, political stability, institutional analysis, comparative administration.

Kirish. Fransiya Respublikasi davlat boshqaruvi tizimi zamonaviy siyosiy institutlar evolyutsiyasida muhim o'rin tutadi. VII Respublika davrida shakllangan yarim-prezidentlik modeli ijro hokimiyatining ikki markazga — Prezident va Bosh vazir institutlariga — tayanuvchi murakkab dualistik arxitekturasini bilan ajralib turadi. Ushbu tizim bir tomondan, kuchli prezidentlik vakolatlari orqali siyosiy barqarorlikni ta'minlashni, boshqa tomondan,

parlament nazorati orqali demokratik muvozanatni kafolatlashni maqsad qilgan. Shu sababli Fransiya boshqaruv modeli ko'plab olimlar tomonidan "aralash hukumat shaklining klassik namunasi" sifatida baholanadi. Davlat boshqaruvining institutsional tizimi konstitutsiyaviy organlar o'rtasidagi vakolat taqsimoti, hukumat siyosatini ishlab chiqish va ijro etish mexanizmlari, parlament-prezidentlik muvozanati, shuningdek, milliy va mahalliy boshqaruv bo'g'inlarining o'zaro aloqalarini o'z ichiga oladi. Prezidentning tashqi siyosat va xavfsizlik masalalaridagi ustunligi, Bosh vazirning ichki siyosatni muvofiqlashtirishdagi roli, Konstitutsiyaviy Kengashning normativ nazorat funksiyasi, hamda Senat va Milliy Majlisning ikki palatali parlamentdagi o'rnini — bularning barchasi Fransiya boshqaruv tizimining funksional yaxlitligini ta'minlaydi. Shu nuqtai nazardan, ushbu maqolada Fransiya boshqaruv tizimi strukturasi, ijro va qonunchilik jarayonlari, shuningdek, mahalliy va milliy hokimiyat o'rtasidagi muvozanat tahlil qilinadi. Qiyosiy kontekstda Germaniya federal boshqaruv tizimi bilan solishtirish orqali turli boshqaruv modellari samaradorligi va ularning siyosiy barqarorlikka ta'siri ko'rib chiqiladi.

Metodologiya. Maqolada Fransiya va Germaniya davlat boshqaruvi tizimlarining institutsional xususiyatlari, siyosiy arxitekturasini va boshqaruv modellari sifat yondashuvi asosida o'rganildi. Metodologik asos sifatida qiyosiy institutsional tahlil tanlanib, unda har ikki davlat boshqaruvining konstitutsiyaviy tuzilishi, ijro hokimiyati faoliyati, siyosiy tizimning shakllanishi va davlat hokimiyati bo'g'inlari o'rtasidagi munosabatlar chuqur yoritildi. Ushbu yondashuv davlat boshqaruvi tizimining shakllanishi va amaliyotini belgilovchi asosiy institutsional omillarni aniqlash, ularning siyosiy barqarorlikka ta'sirini baholash hamda ikki davlat boshqaruv modelining samaradorlik jihatlarini solishtirish imkonini berdi. Mazmunni shakllantirish jarayonida Britannica ensiklopediyasining Fransiya boshqaruviga bag'ishlangan tahlili hamda "Public Administration in Germany" (Kuhlmann et al., 2021) asarida keltirilgan Germaniya boshqaruv tizimi haqidagi ilmiy ma'lumotlar asosiy manba sifatida foydalanildi. Ushbu manbalar orqali Fransiya yarim-prezidentlik modelining dualistik tabiati, Prezident va Bosh vazir o'rtasidagi vakolatlar taqsimoti, parlament nazoratining o'rnini va markazlashuv darajasi o'rganildi.⁴⁰ Shunga parallel tarzda, Germaniyada federal boshqaruvning huquqiy an'analarga tayanishi, ko'p pog'onali boshqaruv shakli, yerlarning mustaqilligi, mahalliy boshqaruvning kuchli mavqei hamda ijro hokimiyati faoliyatining qonuniy me'yorlar orqali aniq tartibga solinishi tahlil etildi. Mazkur ishda kontent tahlili va komparativ yondashuv uyg'un qo'llanib, ilmiy adabiyotlar, konstitutsion asoslar, davlat boshqaruvi haqidagi akademik fikrlar hamda

⁴⁰ France in public administration in History. Written by Brian Chapman. Electron resurs – URL: <https://www.britannica.com/topic/public-administration/France> (09.12.2025)

institutsional tavsiflar bir-biri bilan solishtirildi. Jarayon davomida har ikki boshqaruv tizimining o'ziga xos siyosiy-institutsional mexanizmlari, boshqaruv organlari o'rtasidagi vakolatlar nisbati, siyosiy javobgarlik tamoyillari, markaziy va mahalliy boshqaruv bo'g'inlari o'rtasidagi munosabatlar va boshqaruv samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar ajratib olindi. Oxirgi bosqichda Fransiya va Germaniya boshqaruv modellarining farqli jihatlari, ularning davlat barqarorligi va boshqaruv sifati shakllanishiga ko'rsatgan ta'siri umumlashtirildi. Ushbu metodik yondashuvda statistik ma'lumotlar emas, balki sifatli ilmiy manbalar asosida analitik xulosalar shakllantirildi.

Natijalar. Mazkur ish davomida Fransiya va Germaniya davlat boshqaruvi tizimlari institutsional tuzilishi, siyosiy jarayonlarni tashkil etish tamoyillari va davlat hokimiyati organlarining o'zaro munosabatlari nuqtai nazaridan tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, Fransiya modeli yarim-prezidentlik tizimiga tayanib, ijro hokimiyati ichida dualistik vakolatlar taqsimotini yaratadi. Prezidentning siyosiy yetakchi sifatidagi mavqei, Bosh vazirning hukumat siyosatini olib borishdagi mas'uliyati va parlamentning qonunchilikdagi roli o'zaro murakkab muvozanatni shakllantiradi. Britannica manbasidagi ma'lumotlardan kelib chiqib, aynan Prezidentning tashqi siyosat va xavfsizlik masalalaridagi ustunligi Fransiya boshqaruvining asosiy belgilovchi omillaridan biri ekani aniqlandi. Germaniya boshqaruv tizimi esa Kuhlmann va hamkorlari tomonidan ta'riflanganidek, federal modelga asoslanadi. Bu tizimda hokimiyat markazlashmagan bo'lib, federal hukumat, yerlar (Länder) va mahalliy boshqaruv o'rtasida vakolatlar aniq huquqiy me'yorlar asosida taqsimlangan. Federalizmning qat'iy institutsional asoslari davlat boshqaruvining barqarorligini ta'minlab, siyosiy qarorlar qabul qilish jarayoniga hududiy manfaatlarning keng jalb qilinishiga zamin yaratadi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, Fransiya markazlashgan va siyosiy jihatdan prezident yetakchiligi kuchli bo'lgan modelni namoyish etsa, ⁴¹Germaniyada markazlashuv darajasi ancha past bo'lib, boshqaruvning asosiy og'irligi hududiy birliklarga tayanadi. Shu bilan birga, Fransiyada siyosiy javobgarlik ko'proq Prezident va hukumat darajasida jamlansa, Germaniyada javobgarlik ko'p pog'onali boshqaruv sababli bir necha institutlar o'rtasida taqsimlanadi. ⁴²Bu farqlar ikki modelning siyosiy barqarorlikka ta'sirini ham shakllantiradi: Fransiyada kuchli ijro hokimiyati tezkor qarorlar qabul qilish imkonini bersa, Germaniyada konsensusga tayangan boshqaruv inklyuziv, lekin nisbatan sekin qarorlar qabul qilinishiga olib keladi.

⁴¹ OECD (2023). Government at a Glance: France. Electron resurs – URL:

<https://www.oecd.org/en/topics/governance.html> (09.12.2025)

⁴² European Union. European Governance and Public Administration: Country Reports. Electron resurs –URL:

<https://www.oecd.org/en/countries/germany.html> (09.12.2025)

Mez'on / Ko'rsatkich	Fransiya (Britannica asosida)	Germaniya (Kuhlmann et al., 2021 asosida)
Boshqaruv modeli	Yarmi-prezidentlik, dualistik ijro hokimiyati	Federal respublika, ko'p pog'onali boshqaruv
Ijro hokimiyatining markazi	Prezident – siyosiy yetakchi, Bosh vazir – hukumat rahbari	Federal kansler – markaziy ijro rahbari, lekin yerlar keng vakolatga ega
Vakolatlarning taqsimoti	Markazlashgan, prezidentlik vakolatlari ustuvor	Desentralizatsiya kuchli, yerlar qonun ijrosi va siyosatni amalga oshirishda asosiy subyekt
Parlament bilan munosabat	Parlament nazoratiga ega, biroq ijro hokimiyati nisbatan ustun	Parlament va yerlar vakolatlari muvozanatlangan, Federal Kengash (Bundesrat) kuchli
Mahalliy boshqaruv	Markaziy hukumat nazorati yuqori	Mahalliy boshqaruv mustaqil, konstitutsiyaviy kafolatlangan
Siyosiy barqarorlikka ta'siri	Kuchli prezidentlik barqarorlikni ta'minlaydi, biroq siyosiy keskinlik yuzaga kelishi mumkin	Konsensusga asoslangan tizim barqaror, lekin qaror qabul qilish sekinroq
Qaror qabul qilish tezligi	Yuqori	O'rtacha yoki past (konsensus talab etiladi)

Taqqoslash natijalari jadvalda aniq ko'rinadiki, Fransiya davlat boshqaruvi markazlashgan bo'lib, siyosiy jarayonlar asosan Prezident liderligida shakllanadi. Uning institutsional arxitekturasida tezkor ijro qarorlarini qabul qilishga moslashgan. Germaniya esa ancha murakkab, ko'p darajali boshqaruv tizimiga ega bo'lib, qarorlar federal hukumat, yerlar va parlament institutlari o'rtasida muvozanat tamoyiliga asoslanadi. Shuningdek, Germaniyada Federal Kengashning siyosiy jarayonlarga faol ta'siri boshqaruv jarayonini hududiy manfaatlar bilan uyg'unlashtiradi. Jadvaldan ko'rinib turibdiki, Fransiya modeli siyosiy markazlashuv orqali davlat boshqaruvini birlashtirsa, Germaniya modeli desentralizatsiya va konsensus mexanizmlari orqali barqarorlikni ta'minlaydi. Bu esa ikki davlatning boshqaruv samaradorligi va siyosiy tizim ishlashidagi asosiy farqni belgilaydi.

Muhokama. Fransiya va Germaniya davlat boshqaruv tizimlari o'rtasidagi taqqoslash shuni ko'rsatadiki, har ikki model o'ziga xos institutsional evolyutsiyaga ega bo'lib, ularning shakllanishida tarixiy, siyosiy va konstitutsiyaviy omillar hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Fransiya boshqaruvi yarim-prezidentlik tizimi asosida markazlashgan siyosiy modeli bilan ajralib turadi; unda Prezident siyosiy jarayonlarning asosiy drayveri hisoblanadi. Bu model tezkor qarorlar qabul qilishni ta'minlasada, ijro hokimiyatining

haddan tashqari markazlashuvi ba'zida siyosiy keskinlikni kuchaytirishi mumkin. Germaniyada esa federalizmga tayangan ko'p pog'onali boshqaruv tizimi mavjud bo'lib, unda siyosiy va ma'muriy jarayonlar bir nechta institutlar o'rtasida muvozanat tamoyili asosida shakllanadi.⁴³Yerlarning keng vakolatga egaligi boshqaruvni hududiy jihatdan moslashuvchan qiladi, biroq konsensusga tayangan mexanizmlar qaror qabul qilish jarayonini nisbatan sekinlashtiradi. Taqqoslash shuni anglatadiki, Fransiya modeli samaradorlik va siyosiy liderlikni, Germaniya modeli esa barqarorlik va inklyuziv boshqaruvni ustuvor qo'yadi. Shu ma'noda, ikki davlat boshqaruvining o'ziga xos mexanizmlari turli konstitutsiyaviy muvozanatlar orqali siyosiy hayotda turlicha natija beradi.

Xulosa. Umumlashtirilgan holda aytganda, Fransiya va Germaniya davlat boshqaruv tizimlari turli institutsional yondashuvlar asosida shakllangan bo'lsa-da, har ikkalasi ham barqaror siyosiy boshqaruvni ta'minlashga xizmat qiladi. Fransiya modeli markazlashgan ijro hokimiyati va prezidentlik yetakchiligi orqali tashkiliy barqarorlikni mustahkamlasa, Germaniya federal tizimi hududiy manfaatlar uyg'unligiga tayanib, davlat boshqaruvini muvozanatli tarzda olib boradi. Qiyosiy natijalar shuni ko'rsatadiki, Fransiya tizimi tezkorlik va funksional intizomni ta'minlasi, Germaniya tizimi inklyuzivlik va siyosiy kelishuvga asoslangan boshqaruvni rivojlantiradi. Har ikki modelning afzalliklari ularning siyosiy tizimlarida barqarorlikni mustahkamlash, ijtimoiy manfaatlarni inobatga olish va davlat boshqaruvi sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. France in public administration in History. Written by Brian Chapman. Electron resurs – URL: <https://www.britannica.com/topic/public-administration/France> (09.12.2025)
2. OECD (2023). Government at a Glance: France. Electron resurs – URL: <https://www.oecd.org/en/topics/governance.html> (09.12.2025)
3. European Union. European Governance and Public Administration: Country Reports. Electron resurs – URL: <https://www.oecd.org/en/countries/germany.html> (09.12.2025)
4. Public Administration in Germany. Sabine Kuhlmann, Isabella Proeller, Dieter Schimanke, Jan Ziekow. Electron resurs – URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-53697-8> (09.12.2025)

⁴³ Public Administration in Germany. Sabine Kuhlmann, Isabella Proeller, Dieter Schimanke, Jan Ziekow. Electron resurs – URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-53697-8> (09.12.2025)